

De osynliga missbrukarna

Självständiga och streetsmarta. Tjejer som missbrukar cannabis syns inte, de går ofta under radarn. Socialarbetaren Mattias Gullberg har intervjuat dem.

Text: Helena Östlund | Bild: Andrew Magill | [Prenumerera](#) | Artikel i SocialPolitik nr 1 2016

Polisen får rapport om en fest i en känd missbrukarlägenhet och gör tillslag. Där är det fullt med ungdomar och alla är påtända. Men polisen tar bara med sig killarna. Kvar i lägenheten finns tjejerna – med killarnas knark och pengar i sina fickor.

Det är ett av många exempel på att missbrukande tjejer inte syns. Vilket får till följd att de går längre och längre in i missbruket utan att få hjälp.

– Vi samhällsarbetare ser dem inte, och polis och väktare tar dem inte. Det vet alla i branschen. Tjejerna har otaliga exempel på hur det går till. Hon kanske står med en kille och en vakt kommer fram och säger "du behöver inte vara orolig, det är honom vi är ute efter". Och då är hon påverkad och har grejer i fickorna, säger Mattias Gullberg.

Han är socionom och psykoterapeut och har arbetat med unga missbrukare i tjugo år, en stor del av tiden på Mini-Maria i Göteborg. Nu har han gjort en forskningsstudie där han djupintervjuat elva tjejer som missbrukat cannabis om deras tonårstid.

– Tjejer är asförbannade på samhället nu efteråt för att vi har missat dem. Alla de här tjejerna har knarkat som fan – men ingen har varit gripen för narkotikabrott, säger Mattias Gullberg.

Tjejerna är mellan 16 och 28 år idag, alla har så småningom fått vård och är nu drogfria och ute i jobb eller på väg med utbildningar. De är drivkraftiga och Mattias Gullberg menar att det är just därför som samhället inte ser dem.

– När vi tänker på tjejer som missbrukar tänker vi på en tjej som är risig och beroende av en man. Men de här tjejerna är aktiva, de driver sitt eget projekt och har bra drag under galoscherna. Det är en del av deras berättelse, de känner sig tuffa.

De har alla haft strategier för att klara sig själva. Ingen av dem har varit i en beroendeställning till en man. Alla har köpt sina egna droger, ingen har sålt sig och ingen har varit utsatt för sexuella övergrepp under tiden de missbrukat.

– En av tjejerna var ihop med en gangsterkille och hon hade alltid lite cannabis instoppad i behåån för att vara säker på att hon aldrig skulle bli tvungen att be honom.

Tjejerna har jobbat extra för att få ihop till sitt missbruk, exempelvis med kommunala sommarjobb. Tjatat till sig pengar från föräldrar – de som har separerade föräldrar kan få från två håll – och dessutom från far- och morföräldrar.

Samtidigt som tjejerna på ett plan var tuffa och självständiga har de haft det krångligt under uppväxten med relationsproblem av något slag. Några har också varit utsatta för mobbing eller övergrepp, eller har haft missbruk eller psykisk sjukdom i familjen. Alla började röka cannabis i syfte att ha kul och må bra, det var ingen drog de tog i självdestruktivt syfte.

– Cannabis kommer in som en lek, som ett tonårsbus. De vill berusa sig och tänker inte på det som knark. De märker att det hjälper mot bekymmer, det ger en ångestreducering samtidigt som man har kul och slipper sitt bagage. Flera har valt cannabis framför alkohol eftersom de tycker att man inte blir lika aggressiv och inte tappar kontrollen.

Tjejerna beskriver att det är en trevlig samvaro runt cannabis, ett sökande efter gemenskap. Miljöerna är sköna, det kan vara fester, att man träffas i lugn och ro hemma eller sitter på en parkbänk i solen och har det mysigt. Man får nya kompisar vilket är särskilt lockande för en tonåring.

– Man skapar sig en plats där man har kontroll.

Tjejerna beskriver att de med hjälp av cannabis behandlat

ångest och känslor. De har också utforskat och byggt sin identitet och gjort saker som de kanske inte vågat innan. De erfarenheterna har de med sig även efteråt.

En tjej som hade det jobbigt i skolan och struligt med killar, beskrev hur mycket lättare allt blev om hon rökte på. Då kunde hon lugna ner sig och uppskatta de små sakerna i livet, gå ut och krama träd och pussa på alla och vara nöjd.

– De har använt cannabis som en behandling mot samtiden – mot en stressig värld. De beskriver att världen är svårgripbar, varför dödar man delfiner, varför finns krig och annat djävulskap? Då är cannabis jättebra, man slipper det svåra. Det är egentligen friskt att reagera på allt detta hemska.

Det går inte att dricka alkohol varje dag för det märker omgivningen. Men röka cannabis kunde dessa tjejer göra varje dag. Många vuxna vet inte skillnaden på en vanlig cigarett och cannabis. Och man kan fortfarande verka normal.

Men cannabis kan också bli en introduktion till andra droger och då blir det jobbigare. Några har kompletterat med amfetamin. Eftersom de blev sega av cannabis tog de amfetamin för att klara av att gå till skolan – och för att kunna fortsätta röka cannabis. Alkohol finns också med i bilden, men flera av tjejerna hade dålig erfarenhet av alkohol ifrån sina familjer.

Så småningom kör det ihop sig för de här tjejerna. Kriser utlöser en förändring, någon av dem blir sjuk och någon blir omhändertagen. För de flesta kom vändpunkten när de skulle börja sitt vuxenliv. Under tonåren kunde de hanka sig fram, flumma runt och ändå fullfölja skolan.

– Som tonåring kan man leva ett chill liv, slappa och ha det gott.

Men när de sedan flyttar hemifrån, ska försörja sig och kanske flytta ihop med en partner – då går det inte längre. En av tjejerna berättade att när hon flyttat ihop med sin kille var hon tvungen att diskutera vem som skulle gå och handla och gå ut med hunden och det klarade hon inte när hon var påtänd. Hon

glömde eller stuntade i det.

Några av tjejerna fick aha-upplevelser när de märkte att kompisar gått vidare i livet, medan de själva bara satt hemma och chillade i soffan. Eller när de insåg att de tappat kontrollen.

– De har rökt för att ha kontroll över sitt mående. Men när de märker att det inte längre fungerar blir det en motivation till att sluta.

Att föräldrarna insåg allvaret och blandade sig i påverkade dem också att lägga av.

– När föräldrar fattar och får stöd, då blir de asjobbiga och då händer det grejer. Det är då det kan vända.

Men för dessa tjejer har det varit tufft att sluta, flera var svårt beroende. Det tog årtal, det var verkligen ingen kvick fix. Samtalsbehandling har varit viktig för alla och därutöver olika typer av stöd som avgiftning, mellanvård och institutionsvård. Individuellt efter vars och ens behov – inte utifrån ett färdigt program.

Forskning visar att tjejer mår sämre än killar när de väl kommer i vård.

– Jag tolkar det som att de får gå längre, och ju längre man knarkar desto svårare är det att sluta.

Tjejerna i studien konstaterade att vården är orättvis, killar får mer hjälp. Tjejer kanske skrivs ut med bara uppföljande urinprov medan killar får kontaktpersoner och vård.

– Medan de höll på ville de inte ha vård utan slingrade sig som en ålar för att komma undan. Men nu efteråt är de förbannade på den orättvisa behandlingen.

Mattias Gullberg menar att killars problem kriminaliseras medan tjejers problem psykiatiseras. Om man någon gång griper en tjej skickas hon till BUP för att hon är ledsen eller anses ha psykiska besvär. Medan en kille slår sönder något och döms till ungdomskontrakt. Men det kan lika gärna vara killar som är ledsna och tjejer som är arga.

Mattias Gullberg har diskuterat med poliser om varför tjejer

sällan tas in. Och fått förklaringen att det finns svårigheter som inte bara beror på okunskap eller lojhet. Det kan till exempel vara att killar står och vevar och då är polisen tvungna att ta dem. Medan tjejer håller sig tysta och lugna.

Mattis Gullberg poängterar att samhällsarbetare måste vara medvetna om dessa våra fördomar och inte behandla killar och tjejer olika. Vi måste också förstå att det finns positiva sidor med att röka cannabis.

– Det är viktigt för oss som jobbar med ungdomar att veta att om vi bara hackar ner på cannabis får vi inga bra samtal. Det innebär inte att vi ska säga att cannabis är bra, men vi måste inse att man röker för att det är gott.

Mini-Maria ger stöd till ungdomar men har inget myndighetsansvar, utan besluten fattas av socialtjänsten. Men Mattias Gullberg är mycket kritisk till hur den fungerar.

– Jag blir mörkrädd när jag ser hur man bedriver socialtjänst idag. I många fall utreder man inte ens en anmälan om någon som röker spice utan den sätts bara in den i en pärm – det har vi sett otaliga exempel på.

En tjej som Mattias mött på mottagningen hade haft 18 socialekreterare och var glad över att den senaste hade samma förnamn som den näst senaste så att hon slapp lära om. Mattias Gullberg hävdar att det är sådan omsättning på socialekreterare att de glömmar bort ärenden. De följer inte upp, de beställer urinprov men kollar inte svaren. Och tvångslagstiftningen används inte längre för denna målgrupp menar han.

– Många frågar sig varför har vi så hög dödlighet bland missbrukare i Sverige? Men vi har faktiskt LVM, den lagstiftningen verkar helt bortglömd.

Han tar ett exempel där en kollega föreslagit LVM för en 19-årig tjej som var nedstämd och brukade skära sig. Hon hade varit inne på avgiftning sju gånger, avbrutit, placerats frivilligt på behandlingshem, avvikit även därifrån och bett om hjälp med att någon annan skulle ta ansvar. Ändå ansåg inte

socialtjänsten att det fanns några skäl för LVM.

– Då tänker man: "nehej, när uppkommer de skälen då?" Det är inte konstigt att folk går och dör.

Han tycker inte att det finns någon missbrukspolitik att tala om idag, ingen socialpolitik överhuvudtaget.

– Vem som helst kan tycka till om socialpolitik. Det finns forskning och det finns metoder som vi vet funkar – då får vi väl använda dem och inte bara gå på tyckanden.

När Mattias Gullberg började sin yrkesbana i mitten av 1990-talet var det visserligen ekonomisk kris och nedskärningar, men han menar att det ändå var långt ifrån så illa inom det sociala arbetet som idag. Han tror att nedförsbacken började med brist på pengar, men har förskjutits mot brist på kontinuitet och sammanhang. Och en nedvärdering av socialarbetarnas yrkeskompetens till förmån för en övertro på administrativa system.

Något som spåtts på av new public management, de marknadsanpassade ekonomistyrningsmetoder som trängt djupt in även i offentlig verksamhet.

– När jag började fanns i alla fall en etik och moral. Ingen tar något helhetsansvar idag. Ungdomar behöver långa kontinuerliga vårdrelationer men det anses inte viktigt.

Mattias Gullbergs studie finns att ladda ner på docplayer.se. Sök på hans namn.